

Agder lagmannsrett

gjør vitterlig:

Den 1. februar 2000 ble rett holdt i Tinghuset, Kristiansand.

Dommere: Førstelagmann Arne Christiansen, formann
Lagdommer Erling Strand
Ekstraord. lagdommer Halvor Sigurdson

Meddommere: Siv.ing. Morten Abrahamsen
Entreprenør Helge Reme

Protokollfører: Unni Hagen Pedersen

Sak nr 99-00541 A

Ankende part: Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk AS
Prosessfullmektig: Advokat Asbjørn Stokkeland

Ankemotpart: Eigersund Karosseri & Blikk AS
Prosessfullmektig: Advokat Jan Tore Ludvigsen

Den 2., 3. og 4. februar 2000 fortsatte forhandlingene.

Den 24. februar 2000 ble rett satt på ny på Agder lagmannsretts kontor i Skien for avsigelse av dom med rettens formann til stede. De øvrige dommere har undertegnet dommen ved sirkulasjon, jfr. tvistemålslovens § 153.

Det ble avsagt slik

d o m:

Saken gjelder krav om tvangsmulkt for forsinket ferdigstillelse av et rørleggerverksted som er oppført som tilbygg til verkstedhallen ved Kvina Verft i Kvinesdal. Verftet eies av Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk AS - heretter kalt Slippen. Arbeidet ble organisert i form av delentrepriser, og Slippen engasjerte rådgivende ingeniør Ring Veisdal fra firmaet Ring Rådgivende Ingeniør i Stavanger som byggeleder for samtlige arbeider, bortsett fra elektroarbeider, rørarbeider og ventilasjonsarbeider som Slippen selv skulle foreta med egne folk som var ledige i ukene 28, 29 og 30 i 1997. Etter en såkalt "orienterende fremdriftsplan" som fulgte med anbudsdokumentene skulle alle entreprisarbeider være sluttført i løpet av uke 27. Den aktuelle tvist gjelder delentreprisen for stålarbeider, som ble utført av Eigersund Karosseri & Blikk AS - heretter kalt EKB. Anbudet fra EKB var på 2 010 052 kroner og gjaldt levering og montering av bærende stålkonstruksjoner og av stålplatekledning utvendig og innvendig. EKB hadde engasjert SVS Montasje AS - heretter kalt SVS - som underentreprenør til å utføre stålplatearbeidene.

Kontrakten mellom Slippen og AKB ble inngått i april 1997. Underskrevet kontrakt har ikke latt seg oppspore, men partene er enige om at det avtalerettslige forhold dem imellom er slik det fremgår av en fremlagt kopi. I kontrakten inngår også anbudet fra AKB av 8. april 1997 og møtereferat fra telefonisk kontraktforhandling 11. april 1997. Avtalen viser til NS 3430, som skal gjelde medmindre det i avtalen er gjort unntak eller tillegg. Arbeidet med bærende stål ble påbegynt i begynnelsen

av uke 22 (som begynner 26. mai) og avsluttet i uke 27 (som begynner 30. juni). Stålplatearbeidene ble påbegynt i midten av uke 25 (som begynner med 16. juni) og avsluttet i midten av uke 37 (som begynner med 8. september). I brev 17. oktober 1997 foretok Slippen motregning i anbudssummen med 504 300 kroner i dagmulkt og 11 658 kroner for mangler. I brevet er det vist til at arbeidet etter kontrakten skulle vært ferdig 26. juni 1997 og først ble ferdigstilt 12. september 1997, hvilket innebærer en forsinkelse på 52 arbeidsdager. Det er gjort fradrag med 11 dager for mulig forsinkelse som skyldes byggherre eller andre entreprenører. Dagmulktbeløpet fremkommer ved å legge til grunn kontraktens dagsats på 10.000 kroner med tillegg av merverdiavgift. EKB fremsatte på sin side krav om betaling for tilleggsarbeider og nektet å godta de fradrag som Slippen hadde beregnet seg.

Twisten mellom partene ble brakt inn for Flekkefjord herredsrett av EKB. Under hovedforhandlingen aksepterte EKB det fradrag Slippen hadde beregnet seg for mangler og frafalt noen av kravene om betaling for tilleggsarbeider helt eller delvis. Herredsretten kom til at det ikke var hjemmel i kontrakten for å kreve dagmulkt og at Slippen måtte betale det beløp det var gjort fradrag for med hensyn til dagmulkt. I saken var det for dette punkt et sentralt spørsmål om den orienterende fremdriftsplan som fulgte med anbudsdokumentene inneholdt bindende tidsfrister for de forskjellige entrepriser. Herredsretten kom til at dette ikke var tilfelle. Forøvrig kom herredsretten til at EKB ikke kunne kreve betaling for tilleggsarbeider. Herredsrettens dom er avsagt 26. januar 1999, og domsslutningen lyder slik:

"Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk AS v/styrets formann dømmes til å betale til Eigersund Karosseri og Blikk AS kr.504.300,- med tillegg av 12% rente p.a. fra 01.1097 til betaling skjer."

Domsslutningen inneholder ingen avgjørelse av spørsmålet om saksomkostninger til tross for at det var lagt ned påstand om dette. Av herredsrettens premisser fremgår at hver av partene

skal bære sine sakskomkostninger etter hovedregelen i tvistemålslovens § 174 første ledd. Nærmere om sakens faktiske bakgrunn, partenes anførsler for herredsretten og herredsrettens begrunnelse for domsresultatet fremgår av dommen.

Slippen har påanket herredsrettens dom til Agder lagmannsrett med prinsipal påstand om frifinnelse. Ankeforhandling ble holdt i Kristiansand 1. - 4. februar 2000. For partene møtte, foruten prosessfullmektigene, utviklingssjef Magne Johan Langvik med fullmakt fra Slippen og Sigvald Emil Nærem, som er styreformann og daglig leder i EKB. Begge forklarte seg. Lagmannsretten mottok forklaring fra 7 vitner, hvorav ett var nytt for lagmannsretten. Det ble fremlagt en rekke dokumenter. Saken står for for lagmannsretten i det vesentlige i samme stilling som for herredsretten, bortsett fra at den for lagmannsretten er begrenset til dagmulktspørsmålet.

Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk AS har for lagmannsretten kommet med anførsler som ikke er helt sammenfallende med hva som ble gjort gjeldende for herredsretten, og som kan sammenfattes slik:

Det anføres prinsipielt at det er hjemmel i avtalen for å ilegge dagmulkt. Subsidiært gjøres gjeldende at slik hjemmel finnes i de alminnelige bestemmelser i NS 3430 som avtalen viser til.

Det fastholdes at den orienterende fremdriftsplan innebærer at EKB var underlagt den ferdigstillelsesfrist som fremgår av denne. Avtalen gir klart uttrykk for at det gjelder en frist og fastsetter hvilken dagmulkt som skal gjelde. Det finnes ingen andre holdepunkter for en fristfastsettelse enn det som fremgår av den orienterende plan. Etter anbudsdokumentenes kontraktsbestemmelser skal de enkelte entreprenører fremlegge fremdriftsplan for sine arbeidere, og disse gir grunnlag for byggherren til å utarbeide slik revidert eller endelig fremdriftsplan som er nevnt i anbudsdokumentene og i referat

fra kontraktsforhandlinger med de øvrige entreprenørene. Det innkom imidlertid ikke fremdriftsplan fra noen av entreprenørene, og det var da ikke grunnlag for å utarbeide noen revidert eller endelig samlet fremdriftsplan.

De øvrige entreprenører har forholdt seg til orienterende plan. Under kontraktsforhandlingene med EKB aksepterte daglig leder og styreformann Sigvald Nærem den fremdrift som planen ga uttrykk for selv om han da var kjent med forhold som nå anføres mot at planen kunne holdes. For samtlige entreprenører er det i referatene fra de respektive kontraktsforhandlingene angitt som eget punkt "Fremdrift som planlagt", hvilket gir beskjed om at den orienterende fremdriftsplan gjelder. EKB ble forøvrig gitt tilleggsfrister i byggemøte 25. juni 1997, og hadde disse blitt overholdt, ville det ikke blitt fremmet krav om dagmulkt.

Subsidiært påberopes at det foreligger forsinkelse i forhold til bestemmelsen i NS 3430 pkt. 18.1, hvoretter entreprenøren pålegges å "fullføre kontraktsarbeidet med rimelig fremdrift og uten unødvendig avbrudd". Etter pkt. 20.2 kan byggherren kreve dagmulkt ved overskridelse av sluttfrist fastlagt etter pkt. 18.1. Brukes en sats fastsatt etter pkt. 20.2 vil det påløpe en dagmulkt på 2 000 kroner.

EKB har etter NS 3430 pkt. 17.5 tapt retten til å gjøre innsigelser mot dagmulktkravet ved ikke å ha inngitt slikt skriftlig varsel om fristforlengelse som denne bestemmelse krever. EKB holdt seg fullstendig passiv overfor de gjentatte skriftlige henvendelser som kom fra ingeniør Ring Veisdal om de forsinkelser som prosjektet led under og de varsler om dagmulkt som der ble gitt. Dette må ses som uttrykk for at EKB har vært klar over at fremdriften ikke var i samsvar med kontrakten.

Sigvald Nærem har meget lang erfaring innenfor sin bransje og skulle være vel kjent med de aktuelle kontrakter og hvordan det skulle forholdes fra partene med hensyn til den kontraktsmessige fremdrift av prosjektet. EKB har unnlatt å

komme med sin fremdriftsplan, som ville ha medført en tilpassing av arbeidet i retning av EKB's behov. En vesentlig del av forsinkelsen må skyldes mangelfull koordinering fra EKB's side i forhold til underentreprenøren SVS, som fra EKB fikk tilsendt bare en del av prosjektdokumentene. Bl.a. ble ikke arbeidstegninger oversendt. Forut for avtaleinngåelsen var EKB klar over at det skulle settes opp yttervegger i treverk i annen etasje før disse kunne kles med stålplater utvendig. EKB kjente videre til at bærende stål for annen etasje ikke kunne settes opp før det var lagt betongelementer som etasjeskille, at det i disse skulle innstøpes stålplater som fundament for stålsøylene til annen etasje og at det ville påløpe tid til herding. Disse forholdene kan EKB ikke påberope seg i ettertid.

Slippen har nedlagt slik påstand:

- "1. Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk A/S frifinnes.

Subsidiært:

Egersund Karosseri & Blikk A/S tilpliktes i avregning med Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk A/S å tåle avkortning for dagmulkt, slik Lagmannsretten bestemmer.

2. Egersund Karosseri & Blikk A/S tilpliktes å erstatte Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk A/S saskomkostninger for såvel herredsrett som lagmannsrett."

Eigersund Karosseri & Blikk AS har i hovedsak anført følgende:

Den såkalte orienterende fremdriftsplan fremstår bare som et utgangspunkt for en endelig fremdriftsplan. I anbudsdocumentene, som er utarbeidet av ingeniør Ring Veisdal, heter det at det i kontrakten vil bli innarbeidet dagmulkt for de enkelte etapper og at endelig fremdriftsplan vil bli utarbeidet når alle anbudene er innkommet. I referatene fra kontraktforhandlingene for de andre entreprenørene fremgår at Ring Veisdal skulle utarbeide revidert fremdriftsplan. At dette ikke er kommet direkte til uttrykk i referatet fra forhandlingene med EKB, er uten betydning. For at dagmulkt etter kontrakten skulle bli aktuell, måtte det således ha vært

utarbeidet en endelig eller revidert fremdriftsplan. Formuleringen "Fremdrift som planlagt" i referatet fra kontraktsforhandlingene fremtrer som en overskrift og ikke som en klausul om at den orienterende plan var endelig, særlig ikke når det under denne overskrift i referatet for de øvrige entreprenører var angitt at Ring Veisdal skulle komme med en revidert plan.

Det er videre på det rene allerede før kontraktforhandlingene at den orienterende fremdriftsplan ikke lot seg gjennomføre. Teknisk sett måtte arbeidet med et utvendig trappehus for en stor del utstå i påvente av øvrige byggearbeider, og dette er det ikke tatt hensyn til i planen. Arbeidet med trevegg i annen etasje er det ikke avsatt plass for i planen. Med de endringer som ble foretatt med hensyn til fundament for bærende stål i annen etasje, var det klart at arbeidet med bærende stål ikke lot seg gjennomføre uten opphold slik som etter den orienterende fremdriftsplan. Det ble videre gjort den endring at støping av betonggulv i første etasje kunne utsettes. Dette hadde den følge at gulvet ble støpt mens de bærende stålkonstruksjoner ble montert, hvilket i sin tur medførte ulemper for monteringsarbeidet. Det vises videre til at taktekkingsentreprenøren i sitt anbud hadde forbeholdt seg ti dager til å utføre oppdraget, mens det i den orienterende fremdriftsplan var avsatt fire dager til dette arbeid.

Den opptreden som er vist fra byggherresiden viser at man i første omgang ikke har sett dagmulkt som noen aktuell reaksjon. I byggemøte 25. juni 1997, en dag før prosjektet skulle være ferdig, var dagmulkt ikke noe tema. I brev to dager senere til EKB fra Ring Veisdal ble dagmulkt tatt opp, men da i forhold til de nye ferdigstillelsesfrister som ble fastsatt i byggemøtet to dager tidligere. Først i brev fra Slippen 17. oktober 1997 hevdes det at 26. juni er utgangspunktet for dagmulkten.

De forsinkelser som måtte ha oppstått skyldes sviktende

byggeledelse og at byggherren ikke har maktet sin oppgave med å koordinere arbeidet fra de forskjellige entreprenører. Ring Veisdal holdt til i Stavanger uten mulighet til å følge opp fremdriften i praksis. Ordningen med en ansatt ved verftet til å forestå de daglige byggelederoppgaver, fungerte ikke. Det første byggemøte ble ikke avholdt før 25. juni, en dag før prosjektet skulle være ferdig i følge den orienterende fremdriftsplan. Neste byggemøte ble ikke holdt før 26. august 1997.

Det bestrides at det i medhold av de alminnelige bestemmelser i NS 3430 pkt. 18. 1 og pkt. 20.2 er hjemmel for fastsette en dagmulkt. Det er ikke grunnlag for å kritisere EKB for den tid som er brukt for å fullføre entreprisen.

EKB har nedlagt slik påstand:

- "1. Herredsrettens dom stadfestes.
2. Flekkefjord Slipp & Maskinfabrikk AS tilpliktes å erstatte Eigersund Karosseri & Blikk AS sakens omkostninger så vel for herredsretten som for lagmannsretten."

Lagmannsretten er kommet til samme resultat som herredsretten og kan langt på vei tiltre herredsrettens begrunnelse og ankemotpartens anførsler.

Lagmannsretten er således enig i at avtalen mellom partene ikke kan anses å inneholde noen bestemt frist for ferdigstillelse og at avtalens bestemmelser om dagmulkt derfor ikke kan komme til anvendelse. I denne forbindelse må det legges vekt på at avtaledokumentene er utformet av byggherren, at byggherren har engasjert profesjonell bistand til dette og at det derfor må være byggherrens risiko om kontrakten etterlater tvil om hvordan den skal forstås. Dette krav til klarhet i avtalen skjerpes i forhold til dagmulktbestemmelsene ved at den fastsatte dagmulkt på 10.000 kroner fremstår som uvanlig tyngende i forhold til de normalsatser som fremgår av de alminnelige regler i NS 3430 pkt. 20.2.

Den ankende part hevder at det er de tidsfrister som fremgår av den orienterende fremdriftsplan som skal følges. Denne planen fulgte med som bilag til det utsendte anbudsmateriale og inngår forsåvidt i det avtalekompleks som ligger til grunn for forholdet mellom partene. Det fremgår imidlertid av avtaledokumentene at byggherren skulle lage en endelig eller revidert fremdriftsplan senere, og for medkontrahenten måtte det fremstille seg slik at det var denne senere plan som skulle gjelde. Slik ny plan er ikke laget. Det er videre på det rene at den orienterende plan ikke lot seg gjennomføre på grunn av dels forhold på planleggingstiden som det ikke var tatt hensyn til, og dels endringer i utførelsen bestemt etter denne tid. Det kan også reises spørsmål om man på byggherresiden opprinnelig hadde den oppfatning at overskridelse av frister som måtte fremgå av den orienterende plan, skulle utløse et dagmulktkrav.

I anbudsdokumentenes generelle del som gjelder for alle delentreprisene, er inntatt følgende:

"Vedlagt følger en fremdriftsplan som skal danne utgangspunkt for prosjektet. Det vil i kontrakten bli innarbeidet dagmulkt på de enkelte etapper. Endelig fremdriftsplan vil bli utarbeidet når alle anbud er innkommet."

Den fremdriftsplan som her er nevnt som et utgangspunkt, er den såkalte orienterende fremdriftsplan. I den generelle del er det under overskriften "Fremdrift" inntatt følgende:

"Entreprenøren skal utarbeide fremdriftsplan for sine arbeider. Fremdriftsplanene skal overleveres byggeleder som vil samordne disse. Den enkelte entreprenør må regne med endringer i fremdriftsplanene på grunn av den totale samordning av alle arbeider."

I den generelle del heter det videre under avsnittet

"Kontaktsbestemmelser":

"Dagmulkten vil bli satt til kr. 10.000.- pr. hverdag, uavhengig av feriedager, samlet mulkt har ingen begrensning."

Etter at anbudene var inngitt ble det avholdt kontraktforhandlinger mellom byggelederen, ingeniør Ring

Veisdal og de enkelte entreprenører der nærmere enkeltheter ved utførelsen ble tatt opp. I referatet fra forhandlingene er inntatt et punkt som bærer følgende overskrift: "Fremdrift som planlagt". Under dette punkt er det for entreprisene for grunn og betong, takteking og tømmerarbeider oppgitt at revidert fremdriftsplan vil bli fremlagt av Ring Veisdal. For EKB's vedkommende er det ikke inntatt noen passus om dette, men Ring Veisdal har i sin forklaring for lagmannsretten angitt at meningen ikke var at EKB av denne grunn skulle komme i noen annen stilling enn de andre entreprenører.

Den ankende part har gjort gjeldende at det ikke ble innlevert fremdriftsplan fra noen av entreprenørene, at det ikke var grunnlag for å omarbeide den orienterende plan og at denne etter kontrakten er å anse som bindende. Det er videre gjort gjeldende at passusen om "Fremdrift som planlagt" i referatet fra kontraktsforhandlingene er ment som en avtalemessig stadfestelse av at den orienterende fremdriftsplan skulle gjelde. Lagmannsretten er ikke enig i denne argumentasjonen fra den ankende parts side. Den orienterende plan er i kontraktsdokumentene beskrevet som et utgangspunkt, og kontraktsdokumentene og referatene fra kontraktsforhandlingene gir klart uttrykk for at det senere skulle utarbeides et endelig opplegg med hensyn til fremdrift og dagmulkt for de enkelte etapper av entreprisen. Byggherren kunne ikke uten videre unnlate dette fordi ingen av entreprenørene sendte inn fremdriftsplaner. Tvert i mot burde de forhold som gjorde det nødvendig med endringer i planen - hvilket lagmannsretten vil komme tilbake til nedenfor - tilsi at byggherren måtte utarbeide en ny og ajourført plan. På denne bakgrunn kan den ankende part heller ikke høres med at passusen "Fremdrift som planlagt" i referatet fra kontraktsforhandlingene kan ha noen rettslig betydning i retning av en avtalemessig aksept fra entreprenørenes side om at de tidsfrister som fremgår av den orienterende fremdriftsplan, skulle gjelde som utgangspunkt for beregning av dagmulkt. Passusen fremtrer som en overskrift til et punkt i referatet der for de øvrige entreprenørers

vedkommende fremgår at det skal utarbeides en revidert fremdriftsplan, hvilket gir beskjed om at overskriften ikke kan leses slik at den foreliggende orienterende plan er den endelige.

Som nevnt foran var det av forskjellige grunner nødvendig å gjøre endringer i den orienterende plan dersom man skulle få en plan som var egnet som styringsinstrument. Allerede ved utarbeidelsen av planen var det på det rene at den ikke kunne følges. I planen var ikke medtatt den del av tømmerarbeidene som gjaldt yttervegg i annen etasje. Det var heller ikke tatt hensyn til at endel av arbeidsoperasjonene med utvendig trappehus måtte utføres etter at de tilsvarende arbeider var utført på bygget forøvrig. Etter at den orienterende plan var utarbeidet og anbudene inngitt, ble det foretatt endringer som også medførte endringer i fremdriften. Således ble det gitt anledning til å støpe gulvet i første etasje etter at reisingen av bygget var påbegynt. Videre ble det gjort endringer med hensyn til feste for stålsøyler i annen etasje. Opprinnelig var det meningen at de bærende stålkonstruksjoner skulle settes opp fortløpende for begge etasjer. I referatet fra kontraktsforhandlingene med EKB fremgår at søylene i annen etasje skulle sveises til stålplater innstøpt i betongelementene som er lagt som etasjeskille. Dette medførte at de bærende stålkonstruksjonene måtte monteres i tidsmessig adskilte etapper og at monteringen i annen etasje måtte utstå i påvente av monteringen av betongelementene og herdingsprosessen for innstøpningen av stålplater. Endelig påpekes at firmaet Bygg & Tak AS, som skulle forestå taktekingen, i sitt anbud hadde forbeholdt seg å bruke ti dager på dette, mens det i den orienterende plan var avsatt fire dager til arbeidet. Lagmannsretten legger til grunn at byggherren er bundet av dette forbeholdet. Det er ikke dokumentert at byggherren har tatt reservasjon på dette punkt.

Det kan videre reises spørsmål om man på byggherresiden hadde den oppfatning om kontraktsmessig ferdigstillelsesfrist som nå

gjøres gjeldende. På byggemøte 25. juni, en dag før arbeidet skulle være ferdig i.h.t. til den orienterende fremdriftsplan, er det ikke nevnt at 26. juni er den kontraktsmessige frist eller at det vil bli krevet dagmulkt. I brev 27. juni 1997 til EKB fra Ring Veisdal er det bebudet dagmulkt, men brevet kan vanskelig leses annerledes enn at den frist - utgangen av uke 28 - som var satt i møtet to dager tidligere, er utgangspunkt for mulkten. Først i brev 27. oktober 1997 fra Slippen gjøres det gjeldende at fristen 26. juni som fremgår av den orienterende plan, er utgangspunkt for beregning av dagmulkt.

Lagmannsretten er etter dette blitt stående ved at det ikke kan anses avtalt noen bestemt frist for når EKB skulle ha ferdigstilt sitt arbeid. En slik frist måtte uttrykkelig ha vært avtalt eller fremgå av en endelig fremdriftsplan. Når ingen slik frist kan fastslås, kan man heller ikke bruke kontraktens bestemmelser om dagmulkt. Partene må etter dette falle tilbake på de alminnelige bestemmelser i NS 3430 om forsinkelse og dagmulkt.

Den ankende part har subsidiært påberopt seg bestemmelsen i NS 3430 pkt. 18.1 om at entreprenøren plikter å fullføre arbeidet med rimelig fremdrift og uten unødvendige avbrudd og pkt. 20.2 om dagmulkt bl.a for overskridelse av sluttfrist fastlagt etter pkt. 18.1. Det må være byggherren som har bevisbyrden for at entreprenøren ikke har utført arbeidet i samsvar med kravene til fremdrift i pkt. 18.1. Lagmannsretten kan ikke se at denne bevisbyrde er oppfylt.

Arbeidet med de bærende stålkonstruksjoner har etter det lagmannsretten kan bedømme blitt påbegynt så snart det var praktisk mulig, og fremdriften for denne del av entreprisen kan det vanskelig rettes noen kritikk mot. Den ankende part har forøvrig presisert at kritikken mot EKB ikke så meget går på arbeidet med bærende stål men i første rekke er rettet mot stålplatekledningsarbeidet som var bortsatt til SVS som underentreprenør for EKB. Etter Slippens oppfatning har de

sistnevnte arbeider tatt altfor lang tid på grunn av manglende koordinering og kommunikasjon mellom EKB og SVS, bl.a. ved manglende oversendelse av tegninger og andre dokumenter til SVS. Også arbeidet med stålplatene har tatt til så snart det var praktisk mulig og var i det vesentlig fullført innen den forlengede frist - utgangen av arbeidsuke 28 (som slutter fredag 11. juli) - som ble bestemt på byggemøte den 25. juni 1997. Det er ikke påvist at manglende kommunikasjon mellom EKB og SVS har medført noen forsinkelse i SVS's fullføring av arbeidet. Det er på den annen side nærliggende å spørre hva som er gjort fra byggherresiden med hensyn til byggeledelse og å samordne arbeidene fra de forskjellige entreprenører. Dersom det kan påvises vesentlige mangler ved byggeledelsen skal det mye til for å fastslå at den enkelte entreprenør har gjort seg skyldig i forsinkelse som nevnt i NS 3430.

Det fremgår av de generelle bemerkninger i anbudsdokumentene at byggeledelsen er todelt, en praktisk byggeledelse for kontroll av daglig fremdrift og koordinering av praktiske forhold på byggeplassen, og en teknisk og økonomisk byggeledelse for teknisk og økonomisk kontroll, koordinering av total fremdrift, utarbeidelse av endringslister, rekvisisjoner m.v. Ingeniør Ring Veisdal skulle stå for den tekniske og økonomiske kontroll, mens Erling Strømland, en av de ansatte ved Kvina Verft, skulle ha ansvaret for den daglige byggeledelse. Det heter videre at det ikke ville bli holdt byggemøter medmindre dette var nødvendig for fremdriften eller på grunn av spesielle problemer, og at tekniske problemer, uklarheter m.v. skulle søkes løst ved direkte kontakt med den entreprenør eller planlegger som saken gjelder.

Det er svært uvanlig at et delentrepriseprojekt som det foreliggende skal gjennomføres uten byggemøter. En slik ordning skjerper de krav som må settes til byggeledelsen. Ingeniør Ring Veisdal har sitt kontor i Stavanger og hadde ikke mulighet til å følge prosjektet på nært hold. I desto større utstrekning måtte ansvaret for fremdriften påhvile Erling Strømland. Etter

de opplysninger som er kommet frem under ankeforhandlingen ser det ikke ut til at Strømland har fylt den funksjonen han var tiltenkt. Lagmannsretten sitter etter vitneføringen for lagmannsretten igjen med det inntrykk at de forskjellige entreprenørene i stor utstrekning var overlatt til seg selv med å ordne opp i problemer som samkjøringen av de ulike entrepriser medførte. Det er også påfallende at det ikke ble innkalt til mer enn to byggemøter hvis det etter byggherrens oppfatning forelå vesentlige forsinkelser med fremdriften. Det første byggemøte ble avholdt 25. juni, en dag før samtlige entrepriser skulle være fullført i følge den orienterende fremdriftsplan. Deretter gikk det hele to måneder før det annet byggemøte ble avholdt 26. august 1997. Etter lagmannsrettens oppfatning må det samlet sett sies å være slike svakheter ved byggeledelsen at dette må tillegges avgjørende vekt når det skal vurderes hva som er årsaken til at prosjektet ikke er ferdigstilt tidligere. Det kan ikke anses tilstrekkelig godtgjort at eventuelle forsinkelser kan tilbakeføres til forhold som EKB har risikoen for.

Anken har vært forgjeves og den ankende part bør erstatte ankemotpartens omkostninger for lagmannsretten etter hovedregelen i tvistemålsloven § 180 første ledd. Ankemotpartens prosessfullmektig har inngitt omkostningsoppgave som viser en sum 174 319,73 kroner. Av dette utgjør 110.000 kroner salær til prosessfullmektigen. Blant de øvrige utgifter er oppgitt 28.779 kroner til det sakkyndige vitne Jarle Skadberg. Lagmannsretten var satt med fagkyndige meddommere med den samme sakkyndighet som ingeniør Skadberg har, og etter lagmannsretten oppfatning var det ikke nødvendig å engasjere Skadberg for å få saken betryggende utført, jfr. tvistemålsloven 176 første ledd første punktum. Ankemotparten får derfor ikke erstattet denne del av sine utgifter. Forøvrig legges omkostningsoppgaven til grunn. Det tilføyes at den ankende part vil bli avkrevet utgiftene til fagkyndige meddommere.

Lagmannsretten finner ikke tilstrekkelig grunn til å gjøre endringer i det som fremgår av herredsrettens premisser om at hver av partene bør bære sine omkostninger for denne instans i medhold av hovedregelen i tvistemålsloven § 174 første ledd. Det vises til at EKB's saksanlegg ikke førte frem for så vidt gjelder krav for tilleggsarbeider og for å få betalt det beløp EKB hadde trukket fra for mangler. I stevningen for herredsretten utgjorde disse kravene tilsammen 197 690,90 kroner. Da herredsrettens omkostningsavgjørelse ikke fremgår av herredsrettens domsslutning, inntas den i domsslutningen nedenfor.

Domsavsigelsen er blitt forsinket på grunn av feriefravær og ved at har tatt noe tid å sirkulere dommen. Utkast til dom ble utsendt 11.februar 2000.

Dommen er enstemmig.

D o m s s l u t n i n g:

1. Herredsrettens dom stadfestes.
2. Erstatning for saksomkostninger for herredsretten idømmes ikke.
3. Flekkefjord Slipp og Maskinfabrikk AS dømmes til innen 2 - to - uker fra forkynnelsen av lagmannsrettens dom å betale til Eigersund Karosseri og Blikk AS erstatning for saksomkostninger for lagmannsretten med 145 540,73 - etthundreogførtifemtusenfemhundreogførti 73/100 - kroner.

Arvid Christensen
Halvors Sigurdson
Morten Abrahamson
Holm

Rett utskrift
Ingrid S.
berm.

